

LBRIS

We know
books

Edouard Laboulaye

BASME

Traducere
de
Viorica HUBER

<i>Un dar neobișnuit</i> de Viorica Huber	5
PERLINO (Poveste napolitană)	7
O NEVASTĂ BUNĂ (Poveste norvegiană)	41
POVESTEA VECINULUI PETRE (Poveste norvegiană)	48
POVESTEA LUI CUCURIGU (Poveste spaniolă)	52
YVON ȘI FINETA (Poveste bretonă)	58
POVESTEA LUI BRIAM NEBUNUL (Poveste islandeză)	89
DEGEȚEL (Poveste finlandeză)	99
PAȘA PĂSTOR (Poveste turcească)	117
MICUL OM CENUȘIU (Poveste islandeză)	133
ZERBIN CEL SĂLBATIC (Poveste napolitană)	145
LÂNA DE AUR (Poveste din Serbia)	172

Ilustrații de Sergiu Pascaru

În 1864, o fetiță care trăia la Paris și se numea Gabrielle Laboulaye a primit într-o zi, de la bunicul ei, un dar neobișnuit: o carte de povești, mare, cu coperte groase, aurite – și toată plină de poze.

Era, repet, un dar neobișnuit, din mai multe motive.

Întâi, fiindcă micuța Gabrielle, care avea abia doi ani, primise pentru prima oară o carte. După cum îi spunea în glumă bunicul ei, de la doi ani, ea, nemaifiind o copiliță, se putea apuca să citească... mai ales pozele acelor povești frumoase.

În al doilea rând, la acea vreme, pentru alți copii, chiar mai măricei, care știau să descurce singuri literele și, astfel, tainele basmelor, o carte scrisă *pentru ei*, o carte cu poze sau fără – nu era deloc un dar de toate zilele.

Pentru voi, dragi copii, astăzi, o carte de povești e un lucru obișnuit, o bucurie cu care sunteți deprinși. Și fiecare dintre voi are, desigur (dacă nu cumva le-a făcut praf de-atâta răsfoit), măcar câteva cărți *ale lui*, pe-un raft *al lui*.

Pe vremea aceea însă, cărțile de basme erau mult mai puține. Copiii, ai căror părinți aveau bani să le cumpere cărți, citeau poveștile lui Perrault despre Scufița Roșie sau Motanul Încălțat, basmele fraților Grimm și, poate, unele din poveștile scriitorului danez Andersen, care începuse de pe atunci să fie prețuit în lumea întreagă.

Dar să ne întoarcem la micuța Gabrielle Loboulaye. Mai exista o pricină pentru care frumoasa carte primită însemna pentru ea un dar de preț: autorul basmelor, închise între filele aurite, era însuși bunicul ei, Edouard Laboulaye, cunoscut celor mari ca jurist, om politic, scriitor de savante tomuri istorice, membru al Academiei și profesor de istoria dreptului la vestitul Collège de France.

Nepoței sale nu-i prea păsa de multele ocupații ale lui Edouard Loboulaye, despre care atunci știa doar că e un bunic tare de treabă, glumeț și supus toanelor ei copilărești.

De cum îl vedea, îi cerea să-i spună povești. Și el nu mai isprăvea cu povestitul...

Și tocmai pentru ca iubita lui Gabrielle să poată – după cum însemnase pe prima filă bunicul ei – *să spună și ea acele basme nepoților ei, pe care dânsul nu-i va vedea niciodată*, juristul și seriosul Edouard Laboulaye le-a pus pe hârtie. Alături de volumul din 1864, patru ani mai târziu, a mai publicat încă o carte de basme.

În ele povestea despre mintosul Degețel, care era așa de mărunț că încăpea în ciubotele lui taică-său; despre viteazul cavaler Yvon, care învinge un uriaș rău și se căsătorește cu iubitoarea și isteța lui Fineta; apoi despre Perlino, băiatul făcut numai din migdale și zahăr, pe care răutăcioasa doamnă din Palatul Galbenilor Sunători îl răpise pentru o vreme și care scapă numai datorită credincioasei lui logodnice, frumoasa Violeta – sau despre Omulețul Cenușiu, care-l trage pe sfoară de mai multe ori pe rege; despre norocul tăietorului de lemne, Zerbin, cel ajutat de-o zână, despre îngâmfarea lui Cucurigu, care-o pățește rău până la urmă; și despre... Dar ce să vă mai spun? O să puteți citi și voi despre ei în această carte, unde se află strânse laolaltă cele mai frumoase dintre basmele lui Laboulaye.

Să nu credeți că sunteți primii copii din țara noastră care citesc în românește aceste basme. În 1872, apăruse în București o cărticică intitulată *Povești albastre* și care tălmăcea câteva dintre basmele lui Laboulaye.

Acum iată și voi veți face cunoștință cu ele și cu eroii lor, veți urmări cu încordare isprăvile celor buni, veți râde de cei răi, pe care și autorul îi ia în râs, și – din înțelepciunea populară a acestor basme, repovestite de pana unui scriitor francez din secolul al XIX-lea – veți afla încredințarea că dreptatea înfrânge până la urmă orice piedică și că răsplata muncii, a minții și a iubirii curate vine întotdeauna.

Edouard Laboulaye călătorise mult, citise și auzise multe povești, de pretutindeni. El a păstrat miezul poveștilor populare, dar le-a dat adesea o haină nouă. Și, cum se întâmplă totdeauna într-o carte, cu sau fără vrere, întâmplările și eroii dintr-însa oglindesc uneori foarte clar stări de lucruri, obiceiuri și tipuri din vremea în care a trăit și a scris autorul.

Basmele pe care o să le citiți în cartea de față cuprind minunate legende și povești „din toate timpurile și de la multe popoare“.

Viorica HUBER

PERLINO

Poveste napolitană

I. SIGNORA PALOMBA

Cato¹, acest adevărat înțelept, a spus nu știu unde că toată viața s-a căit de trei lucruri: întâi, că și-a încredințat taina unei femei; al doilea, că și-a petrecut o zi întreagă fără să facă nimic; al treilea, că a mers pe mare, când putea s-o ia pe un drum mai sănătos și mai sigur. Cele două dintâi păreri de rău ale lui Cato le las cui o vrea să și le ia asupra-și; e bine să fii prevăzător și să nu te pui rău cu cea mai gingașă jumătate a neamului omenesc – iar de lene, nu oricine poate vorbi de rău; dar cea de-a treia zicală ar trebui să fie scrisă cu litere de aur pe puntea tuturor corăbiilor, ca o înștiințare pentru neprevăzători. Fără a mă gândi la ea, m-am imbarcat adeseori; învățăm tot atât de puțin din pățania altora ca și dintr-a noastră. Dar, cum ieșeam din port, pe dată îmi revenea memoria; și de câte ori, pe mare ori aiurea, n-am simțit, dar prea târziu, că eu nu eram un Cato!...

Într-o zi, mai ales (mi-aduc aminte și acum), am dat cu totul dreptate înțelepciunii bătrânului roman. Plecasem din Salerno în plin soare, dar abia ieșisem în larg că o furtună trecătoare ne sur-

¹ Cato – cenzor roman, vestit pentru talentul său oratoric și pentru austeritatea principiilor sale. (N. t.)

prinse și ne împinse către Amalfi cu o iuțeală pe care nu o dorisem deloc. Într-o clipă, văzui echipajul pălind, gesticulând, strigând, înjurând, plângând, rugându-se... apoi nu mai văzui nimic. Bătut de vânt și ploaie, muiat până la os, stăteam întins în fundul bărcii, cu ochii și cu inima pierită, uitând cu totul că făceam o călătorie de plăcere, când o zgâlțâire bruscă mă făcu să-mi vin în fire și mă simții apucat de o mână zdravănă. Deasupra mea, ținându-mă de umeri, era stăpânul bărcii, cu aerul vesel, cu privirea înflăcărată.

– Curaj, excelență, îmi strigă el, ridicându-mă de jos, barca a ajuns la țarm; suntem la Amalfi. Sus! O masă bună are să vă pună pe picioare; furtuna a trecut, deseară mergeam la Sorrento!

Ieșii din barcă mai learcă de apă decât Ulise după naufragiul său și, ca și el, gata să sărut pământul care nu se clătina. În fața mea erau cei patru marinari, cu lopata pe umăr, gata să mă însoțească în alai până la Hanul Lunii, care se zărea pe înălțime. Zidurile lui văruite sclipeau în bătaia soarelui, ca zăpada pe munți. Îmi urmai alaiul, dar nu mândru ca un învingător; urcai trist și încet o scară care nu se mai termina, privind valurile ce se sfărâmau de țarm, furioase parcă fiindcă ne lăsaseră să scăpăm. Intrai în fine în osterie¹; se făcuse amiază; totul dormea, până și bucătăria era pustie; în înțâmpinarea mea nu se ivi decât o familie de pui pirpirii care, atunci când mă apropiai, începură să țipe ca găștele Capitoliului. Trecui prin ceata lor speriată, refugiindu-mă pe o terasă în arcade, scăldată în soare; aci pusei mâna pe un scaun pe care încălecai și, rezemându-mi brațele și capul de speteaza lui, începui, nu să mă gândesc, ci să mă usuc, în timp ce casa, și orașul, și marea, și cerul chiar continuau să danseze în jurul meu.

Mă pierdusem în visări, când hangița veni spre mine, târându-și papucii, măreață ca o regină. Cine a vizitat Amalfi nu va uita nicio dată pe mătăhăloasa și maiestuoasa Palomba.

¹ Osterie – ospătărie, cârciumă (în limba italiană în text). (N. t.)

– Ce dorește Excelența voastră? îmi spuse ea cu glasul mai acru ca de obicei; și dându-și singură și răspunsul: Să prânziți, e cu neputință: pescarii n-au ieșit în larg pe timpul ăsta nenorocit, n-avem pește.

– Signora, îi răspunsei fără să ridic capul, dă-mi ce-i vrea: o supă, macaroane, n-are a face; am mai multă nevoie de soare decât de mâncare.

Măreața Palomba mă privi cu o mirare plină de milă:

– Iertați-mă, excelență, îmi zise, după cartea cea roșie¹ care vă iese din buzunar, vă luasem drept englez. De când cartea asta blestemată, care spune tot, a recomandat peștele de la Amalfi, nici un milord nu vrea să mai prânzească altfel decât cum îi poruncește hârțoaga asta. Dar, fiindcă sunteți om cu judecată, o să facem tot ce-om putea ca să vă fim pe plac. Aveți doar puțină răbdare.

Și, pe loc, inimoasa femeie, prinzând din treacăt doi pui care piuiiau pe lângă mine, le reteză gâtul fără să-mi fi lăsat timp să mă împotrivesc la acest omor, la care eram părtaș; apoi, așezându-se lângă mine, începu să jumulească cele două victime, cu sângele rece al unei inimi mari.

– Signore, zise ea după o clipă, catedrala este deschisă, toți străinii se duc s-o admire înainte de masă.

Drept orice răspuns, suspinai.

– Excelență, adăugă măreața Palomba, pe care, desigur, o stânjencam în pregătirile sale culinare, n-ați vizitat drumul cel nou ce duce la Salerno! E o privire minunată spre mare și spre insule.

„Vai, gândii, ar fi trebuit să iau drumul ăsta azi-dimineață chiar, și în trăsură“, și nu răspunsei.

– Excelență, zise cu glasul mai ridicat hangița, hotărâtă să scape de mine, azi e bălci. Priveliște frumoasă, costume frumoase! Și niște negustorese așa de bune de gură! Și ce portocale! Capeți douăsprezece de un carlin²!

¹ Ghidul. (N. t.)

² Monedă veche italiană. (N. t.)

Osteneală zadarnică: nu m-aș fi sculat nici pentru regina Neapoleului în persoană!

– Hei! strigă gazda, pierzându-și răbdarea, sunteți mai adormit decât Perlino când înghițea licoarea de aur.

– Care Perlino? Ce Perlino? murmurai, deschizând cu greu un ochi.

– Care Perlino? spuse din nou Palomba. Oare sunt doi în poveste? Și când nu găsești nici un copil de patru ani să nu-i cunoască istoriile, tocmai un om așa de învățat ca Excelența voastră se poate să nu le știe?

– Povestește-mi istoria lui Perlino, buna mea Palomba; sunt numai urechi.

Buna femeie începu, cu seriozitatea unei matroane romane. Povestea era frumoasă; cronologia cam lăsa de dorit poate, dar în această povestire mișcătoare, înțeleapta Palomba dovedea o cunoaștere atât de desăvârșită a lucrurilor și a oamenilor, că, încet-încet, îmi ridicai capul și, ațintindu-mi privirea spre ea, care nu mă mai privea, ascultai cu luare-aminte cele ce urmează.

II. VIOLETA

Dacă e să dăm crezare bătrânilor, Paestum n-ar fi fost totdeauna ce este azi. Acum nu mai sunt, spun pescarii, decât trei ruine vechi, unde nu găsești decât friguri, bivoli și englezi; altădată a fost un oraș mare, cu norod mult. E foarte mult de atunci, cum s-ar zice, de pe vremea patriarhilor, când tot ținutul era în mână păgânilor greci, de le zic unii sarazini.

În vremea aceea, era la Paestum un neguțător, bun ca pâinea caldă, plăcut ca mierea, bogat ca marea. Îi zicea Cecco; era văduv și n-avea decât o fată la care ținea ca la ochii din cap. Violeta – așa o chema pe copila asta scumpă – era albă ca laptele și rumenă ca fraga.

Avea părul lung și negru, ochii mai albaștri ca seninul cerului, obrații catifelati ca o aripă de fluture și o aluniță chiar în colțul gurii. Mai puneți și o istețime de drăcușor, gingășia unei Magdalene, trup de Veneră și degete de zână și o să înțelegeți că – tineri și bătrâni – nu puteau să nu o iubească de cum o zăreau.

Când Violeta împlini cincisprezece ani, Cecco gândi s-o mărite Mare grijă pe capul lui! „Portocalul, cugeta el, își deschide floarea fără să știe cine are s-o culeagă; un tată aduce pe lume o fată și o îngrijește ani de zile ca pe lumina ochilor, pentru ca, într-o bună zi, un necunoscut să-i fure comoara, fără să-i spună barem «mulțumesc». Unde să găsești un soț pe potriva Violetei mele? N-are a face, e destul de bogată ca să-și aleagă pe cel ce i-o plăcea; frumoasă și gingașă cum e ea, ar îmblânzi și un tigr, dacă și-ar pune mintea.“

Așadar, bunul Cecco încerca adeseori cu dibăcie să vorbească despre căsătoria fiicei lui; însă parcă vorbea în pustiu! Cum atingea coarda asta, Violeta lăsa nasul în jos și se plângea că o doare capul; bietul tată, mai zăpăcit ca un călugăr care-și pierde șirul în mijlocul predicii, schimba îndată vorba și scotea din buzunar vreun dar pe care-l ținea oricând la îndemână: câte un inel, mătăanii (de preț), vreun degetar de aur; Violeta îl săruta și zâmbetul se ivea iar, ca soarele după ploaie.

Într-o zi, când Cecco, mai șiret ca altădată, începuse de unde isprăvea de obicei și cum Violeta avea în mână un colier așa de frumos, încât cu greu mai putea să se întristeze, bătrânul dete un nou atac.

– O, dragostea și bucuria inimii mele, îi zicea el, mângâind-o, toiașul bătrâneților mele, cununa părului meu alb, n-am să ajung niciodată ceasul când să-mi spună și mie cineva „tată-mare“? Nu simți că îmbătrânesc? Barba îmi încărunțește și-mi spune în fiecare zi că e timpul să-ți alegi un sprijin. De ce să nu faci și tu ca toate femeile? Le vezi murind din asta? Ce e un soț? O pasăre în colivie, care cântă oricum vrei tu. Dacă biata maică-ta ar mai trăi, ți-ar spune

că niciodată n-a plâns ca să i se împlinească voia; totdeauna a fost regină și împărăteasă în casă. Nu îndrăzneam nici să suflu în fața ei, tot ca și în fața ta, și nu mă pot mândri nici acum cu libertatea mea.

– Tată, zise Violeta luându-l de bărbie, tu ești stăpânul, tu poruncești. Hotărăște tu care va fi mirele meu, alege tu singur. Am să mă mărit când vei vrea și cu cine vei vrea tu. Nu-ți cer decât un singur lucru.

– Orice-ar fi, primesc! strigă Cecco, încântat de cuminenția asta cu care nu prea era învățat.

– Ei bine, tată, tot ce doresc e ca soțul pe care mi-l vei da să nu semene a câine.

– Poftim, ce idee de fetiță mică! strigă negustorul, strălucind de bucurie. Bine-a spus cine-a spus că frumusețea și nebunia merg de multe ori mână în mână. Dacă n-ai semăna aidoma la minte cu maică-ta, ai spune asemenea prostii? Crezi tu că un om cu scaun la cap, ca mine, ar fi atât de găgăuță să-și ia un ginere cu chip de câine? Fii liniștită, am să-ți aleg, adică mai degrabă, ai să-ți alegi pe cel mai frumos și mai plăcut dintre bărbați. De-ar fi să vrei un prinț, sunt destul de bogat ca să ți-l cumpăr.

Peste câteva zile, era masă mare la Cecco; poftise toată floarea tineretului de la douăzeci de leghe în jur. Masa a fost minunată; se mănca mult, se bău și mai mult; fiecare se simțea la largul său și ce-avea în inimă, avea și pe buze. După ce dulciurile fură aduse, Cecco se trase într-un colț și, luând pe Violeta pe genunchi, îi spuse încetisor:

– Scumpa mea copiliță, ia uită-mi-te la tânărul ăsta frumos, cu ochi albaștri, care are cărare la mijloc. Crezi că o femeie ar fi nenorocită lângă un heruvim ca ăsta?

– Nici nu te gândi, tată, zise Violeta râzând, parcă e un ogar.

– E drept, strigă bunul Cecco, curat cap de ogar! Unde mi-erai ochii de n-am văzut asta? Dar ăst căpitan frumos, cu părul tuns scurt, cu gulerul strâns bine, ochios și cu pieptul bombat – ăsta bărbat, ce zici?

— Tată, seamănă cu un bulldog; mi-ar fi tot teamă să nu mă muște.

— De fapt, seamănă cu un bulldog, răspunse Cecco suspinând. Să-l lăsăm atunci. Poate ți-ar plăcea mai degrabă cineva mai serios și mai copt. Dacă femeile ar ști să aleagă, n-ar lua niciodată un bărbat care să n-aibă patruzeci de ani. Până la vârsta asta nu găsești decât îngâmfați, cărora le place doar să li se caute în coarne; numai după patruzeci de ani un bărbat este într-adevăr copt ca să iubească și să se supună. Ce zici de consilierul acela de tribunal, care vorbește așa de frumos și se ascultă vorbind? Cam începe să încărunească, dar ce-are a face? Parcă cu păr cărunt ești mai înțelept decât cu păr negru!

— Tată, nu te ții de vorbă. Vezi doar bine că domnul ăsta, cu ochii lui roșii și cu cărlionții albi și creți pe la urechi, are mutră de cățeluș.

Cu toți oaspeții fu la fel, unul nu scăpă de limba ascuțită a Violetei. Ba unul, care suspina tremurând, semăna cu un câine turcesc; ba altul, cu păr lung și negru și ochii mângâioși, avea chip de câine spaniol; nimeni nu fu cruțat. Adevărat că se zice că nu e nici unul dintre dumneavoastră, bărbații, să n-aibă aerul de câine, dacă îi pui mâna sub nas și-i acoperi gura și bărbia; asta trebuie s-o știți și dumneavoastră, domnii ăștia, care sunteți toți învățați, că zice-se că veniți să răscoliți pietrele Italiei noastre ca să cereți de la morții noștri înțelepciune — care, după părerea mea, nu prea pare să fie o marfă obișnuită în țara dumneavoastră.

„Violeta e prea isteată, gândi Cecco, cu vorba bună n-o s-o scot niciodată la capăt cu ea.“

Și de aceea, se mânie foc; o făcu nerecunoscătoare, cap sec, fată de om prost și termină amenințând-o că are s-o închidă la mânăstire câte zile o avea. Violeta plânse; el i se aruncă la picioare, îi ceru iertare și-i făgădui că n-o să-i mai zică niciodată nimic. A doua zi, se sculă fără să fi închis ochii, își sărută fata, îi mulțumi că n-are ochii roșii și așteptă ca vântul puternic, care învârtește moriștile, să bată și înspre casa lui.

De data aceasta, nu greșea. Cu femeile se întâmplă mai mult într-o oră decât cu bărbații în zece ani; pentru ele nu e scris niciodată: „Pe aici nu se trece.“

III. NAȘTEREA ȘI LOGODNA LUI PERLINO

Într-o zi, când în împrejurimi era bâlci, Cecco își întrebă fata ce i-ar putea aduce să-i facă plăcere.

— Tată, zise ea, dacă mă iubești, cumpără-mi o jumătate *centaro* de zahăr de Palermo și tot pe atâta migdale dulci; mai pune cincișase sticle de apă de flori, puțin mosc și ambră, vreo patruzeci de perle, două safire, un pumn de granate și rubine, mai adu-mi douăzeci de gheme de betea de aur, zece coți de catifea verde, o bucată de mătase roșie ca cireașa și, mai ales, nu uita un troc de zidar și-o mistrie de argint.

Cine se minună de această toană? Negustorul; dar prea fusese soț bun ca să nu știe că mai repede termini cu femeile dacă le ascuți, decât dacă discuți; seara, se întoarse acasă cu un catâr încărcat zdravăn. Ce nu ar fi făcut pentru un zâmbet al copilei lui? Îndată ce primi toate aceste daruri, Violeta se urcă în odaia ei și începu să facă un aluat din zahăr și migdale, stropindu-l cu apă de trandafiri și de iasomie. Apoi, ca un olar sau ca un sculptor, frământă această pastă cu mistria de argint și modelă cel mai frumos tinerel ce s-a văzut vreodată. Îi făcu părul din betea de aur, ochii din safire, dinții din perle, limba și buzele din rubine. După aceea, îl îmbracă în catifea și mătase și îi puse numele Perlino, fiindcă era alb și trandafiriu ca sideful perlelor.

Când își termină opera de artă, pe care o așezase pe o masă, Violeta bătu din palme și începu să danseze în jurul lui Perlino; îi cânta cele mai dragăstoase cântece, îi spunea cuvintele cele mai dulci, îi trimitea sărutări, să încălzească o marmură; în zadar, păpușa